

ערך יהודה בן-צור - 13 מאי 2010

סיפור הכשרת 'התקווה' בנמל ליסבון, פורטוגל

הכינויים במוסד לעליה ב': פורטוגל - 'פרנקפורט'. ליסבון – 'יהלום'.

בשנת 1947 הלך וגדל מספר אוניות המעפילים שעשו את דרכן לעבר חופי פלסטינה-ארץ ישראל ובמקביל הלך וגבר הלחץ הבריטי על המדינות, בעיקר איטליה וצרפת, במטרה למנוע מ'המוסד לעליה ב' את האפשרות לבצע את הכנת האוניות ותדלוקן. שלב קריטי זה, בו היו האוניות חשופות לגילוי ע"י סוכנים בריטיים¹, נמשך לעתים כמה חודשים (הכנת 'אקסודוס 47' נמשכה שלושה חודשים). בצר לו החל 'המוסד' לחפש ארצות נוספות שתסכמנה ל"ארח" את האוניות - ולו רק לתדלוק, שחברות בריטיות נצטוו שלא לספק לאוניות 'המוסד' - ביניהן היתה גם פורטוגל.

'התקווה' בליסבון

ב- 27.3.47 דווח למטה בפאריס: " 'עמליה' הגיעה היום ל'יהלום' ". המדובר באוניה Trade Winds שכינויה המינהלתי היה 'עמליה' ובדרכה מארה"ב היא הופנתה לנמל ליסבון. על הרציף המתין להם "רב החובל דיאמונד" נושא דרכון קנדי מזויף. שמו האמיתי היה יהושע בהרב, מפעילי 'המוסד לעליה ב', שכינויו היה 'בן-נון'. בפני השלטונות הפורטוגזים הוא הציג את עצמו כנציג חברת הפירות המאוחדת'. עד 23~ באפריל 1947 בוצעו באוניה ההתקנות הנדרשות. עפ"י סיפורו של אחד מאנשי הצוות², שרובם היו מח"לניקים, נקלעו כמה מהם באחד הלילות האחרונים לקטטה עם נתינים בריטיים באחד הבארים. המשטרה הגיעה לאוניה ועצרה את "רב החובל דיאמונד", שלפני הורדתו מהאניה הורה לצוות האוניה להסתלק מיידית מהנמל. ב-25 באפריל הגיעה 'עמליה' למרסיי והיא תודלקה לקראת הפלגתה ארצה ושמה הוסב לאונית ההגנה 'התקווה'.

מבוסס על יומן המבצעים של 'המוסד לעליה ב' – פאריס 1947³

1. 16.1.47 - מטה 'המוסד' הורה ל'רודי-שמריה צמרת, הממונה על השלוחה במרסיי: "לדאוג ש'הומר' יודיע לב"כ בליסבון, Manezis, לתמוך בבקשת ויזה של 'בן-נון' ". 'הומר' - אינני יודע מיהו. 'בן-נון' – 'בן-נון'-יהושע בהרב יועד להישלח לליסבון לבדוק אפשרות להכנת אוניות מעפילים בפורטוגל.

2. 19.2.47 – בהרב דווח למטה בפאריס: " 'בן-נון' הגיע ל'יהלום' ב-17/2".

3. 26.2.47 – דני-זאב שינד מארה"ב דווח למטה 'המוסד': (1). " 'עמליה' תפליג [מארה"ב] באחור של שבוע בגלל קלקול. תכונן ל'יהלום'. הדגל "ה". דגל הונדורס. (2). על 'עמליה' 1,000 קוב עצים המיועדים ל'סידני' [כינוי מרסיי]. על 'בן-נון' לאשר שיוכל לקבלם בטרנזיט".

¹ . בסוף אוג' 1947 הם חיבלו ב'עצמאות' – Pan Crescent - בנמל ונציה.

² . מורי גרינפילד, 'הצי הסודי של היהודים, הוצאות משה"ב וגפן, 1994, עמ' 84.

³ . זאב וניה הדרי, 'המוסד לעליה ב', הוצ' אוניברסיטת בן-גוריון 1991.

4. 3.3.47 – המטה בפאריס דווח ל'רודי': "נמסר ל'דני' בארה"ב לשלוח את 'עמליה' ל'בן-נון', דהיינו לפורטוגל.
5. 4.3.47 – המטה דווח לבהרב בליסבון:1). "נמסרו לו פרטי 'עמליה' – דעתו שעצים [הדרושים לבצוע ההתקנות] יש לשלוח רק לצרכי הכלי עצמו ולא בתור רזרבה".2). הוא "מבקש שאהרון, 'הגדעוני' 'הסמי' [האלחוטן האמריקני] יכין ניירותיו [דרכון, ויזה] ל'הלום' בכדי שיהיה מוכן לבוא בשעת הצורך".
6. 5.3.47 - 'רודי' ממרס"י דווח למטה: "לאהרון 'הגדעוני' אין ניירות לנסיעה ל'הלום'. מלבד זאת הוא דרוש ל'רודי'".
7. 27.3.47 – 'בן-נון' דווח למטה: " 'עמליה' הגיעה היום ל'הלום'.
8. 6.4.47 – בעקבות שיחה עם בהרב בליסבון, המטה דווח ל'רודי' במרס"י וליפנו', הגזבר בז'נבה: " 'בן-נון' מקווה לגמור את 'עמליה' ב-12/4. מציע שישלחו לו את 'הנשיא' [אקסודוס 47 שהיתה בדרכה מארה"ב]. 'רודי' יתקשר היום עם 'דני' בקשר לזה". הכנת האוניה הסתיימה רק ב-22 באפריל 1947.
9. 24.4.47 – דווח ממרס"י למטה בפאריס: 1). " 'עמליה' טרם הגיעה", מליסבון למרס"י. 2). 'בן-נון' חזר מ'הלום'..." למרס"י.
10. 10.6.47 – 'רודי' דווח למטה בפאריס: "קיבל מברק מ'המלאך' [Paducah] ומ'דני' [ארה"ב]. 'המלאך' באיים ולא מקבל דלק. מבקש ש'בן-נון' יתקשר עם 'הלום' ויברר מיד אם אפשר לקבל אצל 'הלום' דלק מחוץ לחברות של 'המנוולים' [הבריטים]..."
11. 11.6.47 – דווח למטה בפאריס: " 'בן-נון' מתקשר הלילה עם 'הלום' וידאג לדלק עבור 'המלאך'".
12. 12.6.47 – 'רודי' דווח למטה בפאריס: "שיחות 'בן-נון' עם פינטו 'הלום' טרם הועילו לתת דלק ל'מלאך'. כנראה יש הוראה ברורה עליה. מצד שני חושב הסוכן של'גדולה' [Northland] השניה כן ישיג דלק, כי היא טרם ידועה".
13. 13.6.47 – 'אנדרה-אבי שוורץ, מחליפו של 'רודי' במרס"י דווח למטה בפאריס: " 'המלאך' יצא מ'הלום' ל'מלבורן' [בורדו]. יש לו די דלק ולא לקח שום דבר אצל 'הלום'".
14. 16.6.47 – 'ברג', הגזבר בז'נבה דווח למטה בפאריס: " 'דרומי' [בן ירושלמי, פעיל 'המוסד' בספרד] אינו יכול לנסוע ל'הלום' כי אין לו 'זריעה' [ויזה] לשוב ל'סילביה' [ספרד]".